Ölüm Ânım

MAURICE BLANCHOT

ÖLÜM ÂNIM

Çeviren:
Bahadır Turan

Fransızcası
L'instant de ma mort © Gallimard, 2002
Türkçe çeviri © Encore, 2012

ÖLÜM ÂNIM

Maurice Blanchot

ENCORE
İstanbul

İçindekiler

– ÖLÜM ÂNIM 7
Maurice Blanchot

– SON SÖZ YERİNE ... 23
Melih Başaran

Ölüm Ânım

Maurice Blanchot

Ölümün bizzat kendisi tarafından ölmesi engellenmiş genç bir adam –henüz genç olan bir adam– ANIMSIYORUM.

Müttefik kuvvetleri Fransız topraklarına ayak basmayı başarmıştı. Çoktan yenilgiye uğramış Almanlar ise lüzumsuz bir gaddarlıkla savaşıp duruyordu.

Büyük bir evde (Şato deniyordu buraya), birileri adeta ürkekçe kapıyı çaldı. Genç adamın büyük ihtimalle yardım isteyecek misafirlere kapıyı açmaya gittiğini biliyorum.

Bu sefer bir haykırma duyuldu: "Herkes dışarı".

Bir Nazi teğmeni, utanç verici derecede normal bir Fransızcayla, önce en yaşlı olanları, derken iki genç kadını dışarı çıkarttı.

"Dışarı, dışarı". Nazi teğmeni artık haykırıyordu. Gelgelelim, O kaçmaya çalışmıyor, adeta bir rahip havasıyla yavaşça ilerliyordu. Teğmen onu silkeledi, mermi kovanlarıyla mermileri gösterdi; belli ki orada çok açık bir çatışma yaşanmıştı; toprak buram buram savaş kokuyordu.

Teğmen garip bir dilin içinde boğulmuş kalmıştı. Kovanları, mermileri, bir el bombasını artık daha az genç olan adamın (insan çabuk yaşlanıyor) burnuna sokarak, açık seçik bir şekilde bağırdı: "İşte başınıza gelen bu".

Nazi, bir insandan ibaret olan hedefi teamüllere uygun bir şekilde vurmak için adamlarını sıraya dizdi. Genç adam, "Bırakın ailem içeri girsin bari" dedi. Dediği oldu: teyzesi (doksan dört yaşında); teyzesine nispeten daha genç olan annesi; kız kardeşi ve baldızı; sanki her şey daha baştan olmuş bitmişçesine sessiz, uzun ve ağır bir alay.

Almanların vur emrini beklerken nişan aldığı kişinin, o anda olağanüstü bir hafiflik hissi, halis muhlis bir tür mutluluk (gel gör ki, ortada mutlu olacak bir şey yok) –hakim bir coşku– hissettiğini biliyorum – biliyor muyum? Ölümün ölümle yüz yüze gelmesi?

Onun namına bu hafiflik hissini çözümleyecek değilim. Belki de birdenbire yenilmez olmuştu. Ölü – ölümsüz. Belki bir kendinden geçme halidir bu. Daha doğrusu, acı çeken insanlık için bir merhamet hissidir, ne ölümsüz ne de ebedi olmanın mutluluğudur. Bundan böyle, kaçamak bir arkadaşlık ölüme bağlamıştı onu.

İşte o anda, bir adım ötedeki savaşın o muazzam gürültüsüyle birlikte ani bir dönüş oldu dünyaya. Direnişçi yoldaşlar, tehlike altında olduğunu bildikleri birine yardım getirmek istiyorlardı. Teğmen ne olup bittiğini anlamak için oradan uzaklaştı. Almanlar zamanı durduran bu hareketsizlikte kalmaya hazırmışçasına sırayı bozmadılar.

Derken içlerinden biri yaklaştı ve tok bir sesle: "Biz Alman değil, Rus" dedi, yüzünde garip bir tebessüm "Vlassov ordusu" diye de ekledi, ve ona ortadan kaybolması için işaret yaptı.

Öyle sanıyorum ki oradan kaçtı O, şu hafiflik hissi içindeydi yine, kendisini "bruyères" denilen uzak bir ormanda bulana değin kaçtı, oldukça aşina olduğu ağaçların yarattığı kuytu bir yerde kaldı. Birden gerçeklik duygusunu yeniden buldu bu sık ormanın içinde, kim bilir ne kadar zaman geçmişti bu sırada. Her yer yanıyordu, alevler durmadan birbirini izliyordu; çiftliklerin hepsi yanıyordu. Kısa bir süre sonra, üç gencin, çatışmalarla uzaktan yakından ilgisi olmayan, çiftçinin tek suçları genç olmak olan oğullarının katledildiğini öğrendi.

Yol üstünde, tarlalarda şişmeye başlayan at cesetleri dahi uzun sürmüş bir savaşa tanıklık

ediyordu. Gerçekte ne kadar zaman geçmişti? Teğmenin döner dönmez şato sahibinin ortadan kaybolduğunu fark ettiğinde duyduğu öfke ve hiddet neden o (hareketsiz ve görkemli) Şato'yu ateşe vermesine sebep olmadı? Çünkü o bir Şato'ydu. Ön cephesine, yok edilemeyecek bir kalıntıymış gibi 1807 tarihi kazılıydı. Bunun Jena'nın şu meşhur senesi olduğunu bilecek kadar eğitim sahibi miydi acaba? O sene Napolyon'un küçük boz rengi atının üzerinde, onda "dünyanın ruhunu" gören Hegel'in –bir dostuna böyle yazmıştır çünkü– penceresinin altından geçtiğini? Bu doğru da olabilir yanlış da olabilir: Çünkü Hegel'in bir başka arkada-

şına yazdığına bakılırsa, Fransızlar onun evini yağmalayıp altını üstüne getirmiş. Fakat Hegel ampirik olanla öze dair olanı nasıl ayırt etmesi gerektiğini bilir. Şu 1944 yılında, nazi teğmeni Şato için, çiftliklerin uyandırmadığı bir saygı ve kaygıyı duyuyordu. Duyuyordu ama, her şeyin altı üstüne getirildi. Biraz para aşırıldı; ayrı bir odada, "yukardaki oda"da, teğmen kağıtlarla birlikte bir tür kalın elyazması buldu – kim bilir belki de savaş planları vardı o elyazmasında. En sonunda Şato'dan çıktı gitti. Şato dışında her şey yanıyordu. Efendilerin canı bağışlanmıştı.

Genç adam için o zaman başlayan şeyin adaletsizliğin ıstırabı olduğuna şüphe yok. Artık kendinden geçme hissi yok; Rusların gözünde dahi sadece soylu bir sınıfa ait olduğundan dolayı hayatta kaldığına dair bir his.

İşte savaş buydu: Birileri için hayat, diğerleri içinse vahşice katledilme.

Gelgelelim, silahtan kurşunun henüz çıkmadığı fakat çıkmak üzere olduğu o anda, orada, nasıl yorumlamam gerektiğini bilmediğim –yaşamdan arınma mı, sonsuzun açılması mı?– bir hafiflik hissi kalmıştı geride. Mutluluk da değil, mutsuzluk da. Korkusuzluk gibi de değil,

belki şimdiden öteye bir adım. Biliyorum; bu çözümlenemez his, onda varoluştan geriye ne kalmışsa değiştirdi, böyle düşünüyorum ben. Sanki dışardaki ölüm bundan böyle yalnızca ondaki ölüme gelip toslayabilecekti. "Hayattayım. Hayır, sen bir ölüsün".

Sonraları Paris'e döndüğünde Malraux ile karşılaştı; (kim olduğu bilinmeden) esir alındığını ve kaçmayı başardığını, o esnada bir elyazmasını kaybettiğini söyledi Malraux ona. "Sanat üzerine düşüncelerden ibaretti bunlar, kolaylıkla yeniden oluşturulabilir, ama bir elyazması için mümkün olmayacaktır bu". Paulhan'la birlikte sorup soruşturdu, ama bu soruşturmalar suya yazı yazmaktan öteye gidemedi.

Bunun bir önemi yok. Bütün bir geriye kalan, ölümün ta kendisi olan o hafifleme hissidir, ya da daha doğrusu bundan böyle daima muallakta kalacak olan o ölüm ânımdır.

Son Söz Yerine...

Melih Başaran

"Ölüm ânım"dan söz etmek mümkün mü? Soru bu gramatikal yapısıyla Blanchot'nun eseri "ölüm ânım", Blanchot'nun "ölüm ânı", Blanchot'nun aslında ölmediği "ölüm ânı", Blanchot'nun aslında ölmediği ama edebiyata mal ettiği "ölüm ânı" ve sessizce benimki, bu cümleyi kuran, okuyan, tekrarlayan herkesin "ölüm ânı"ndan birden söz eder gibi daha baştan... Söz edilemeyenden söz etmek için aslında daha baştan çok fazla söz ve çok az sözümüz var, aynı Blanchot'nun bu geç dönem eseri "ölüm ânı" metninde olduğu gibi...

Bu "metin" edebiyata ne ölçüde dahildir, bildiğimiz anlamda edebiyatın bir parçası mıdır, aralarında bir parça bütün ilişkisi mi vardır, ya da Blanchot'nun yazı serüveni içinde "parça bütün ilişkisi" nasıl tespit edilebilir? İlk bakışta

bu metin Blanchot'nun yazdığı en kısa metin gibi durmaktadır, ancak belirtik ve gizli içeriği onu Blanchot'nun edebi külliyatının tamamından daha büyük ve neredeyse hepsini kapsayıcı bir niteliktedir. Peki o zaman küçük bir ânın bütün anları, özellikle de bir kişinin edebi üretiminin tamamını kapsaması ne demeğe gelir?

Bu anlatı eğer bir kurgu değilse ve "ölüm ânım" diyen ve bunu ilerlemiş bir yaşında, belki de edebi üretiminin son metni olarak yazan kişinin –metinde dendiği gibi– yirmili yaşlarındaki "ölüm ânı"nın retrospektif bir anlatısıysa, bu kişi bu varsayımsal anda ya ölmemiş ve bildiğimiz eserlerini vermeye devam etmiştir ya da gerçekten ölmüş ve bu eserleri o ölüm ânının varoluş bilinciyle yazmıştır. Arada ne fark var denilebilir? İşte algılanamaz fark, kökten fark buradaki düğümdedir.

Ölmeden ölmenin ânını, an be an bize aktarmada çok az söz kullanmıştır Blanchot. Üzerinde konuşulacak pek az şey varmış gibi, zaten üzerine bütün eserlerinde yeterince konuşmuş ve bu ânın sek betimlenmesi dışında geriye bir şey kalmamış gibi... Metnin pek az betimleyici olması, sek olması, üzerinde psikolojik betim-

lemeler yapılamayacak bu ân'ın sekliği, kuruluğu onu daha da çarpıcı kılmaktadır. Bu ân geriye ikame bir yaşam bırakıp geçmiş, yani sürmektedir: bitmiş bir şeyin kuru bir şekilde sürmesi, fazlaca gecikmiş bir ân olarak her geçişinde önümüzde bizi beklemesi, o ân'dan asla kurtulamamamızdır bu.

Fazlaca gecikmiş bu an Blanchot'ya artık ölmeyeceği, ölümün onu unutup geçtiği izlenimini verecek şekilde sürmektedir. Blanchot ileri yaşına rağmen ölmemektedir, bu an onu neredeyse ölümden kurtarmış, azade kılmış, ancak bir türlü yakasını bırakmamaktadır. Devasa bir edebi üretim o ân'ın gölgesinde geçen bir yaşamda, ölümden sonraki yaşamda gerçekleşmiştir. Blanchot çekildiği edebi inzivada öyle bir yaşam sürmektedir ki, o zaten ölüdür. Ancak her geri dönüşüyle, edebi dünyaya kazandırdığı her eserle "olay" olmaktadır, algılanamaz, kavranamaz ama yok sayılamayacak yazınsal bir olay olmaktadır. Blanchot adı artık bu olmayan olay'la anılmakta, bu olay'ın biricikliğinin adı olmaktadır.

Peki *Ölüm Ânım* adlı eser edebi dünyaya hangi anda girmektedir? Heidegger ve Nazizm

bağlantılarının, Paul de Man ve Nazizm bağlantılarının tartışıldığı bir dönemde sıra Blanchot'nun savaş öncesi gençlik yıllarındaki siyasi angajmanlarına gelir.[1] Üçüncü tekil şahısla yazılmış, ancak paradoksal olarak birinci tekil şahısta "Ölüm Ânım" başlığını taşıyan bu yaşam-ölüm öyküsel metinde ise Blanchot'nun ve ailesinin Nazi işgali yıllarında Fransa'da bir Şato'da kurşuna dizilecekken kurtulmaları hikayesini okumaktayız. O halde metin sanki Blanchot yazmasaydı asla bilinemeyecek bir hakikati, Blanchot'nun kendi hakikatini birinci elden bize öğretmektedir. Bu bağlam içinde metin bir yanıt, kendi hiperbolik ölçüsünde bir yanıt işlevi görmektedir. Bir anlatı-yanıt, bir yanıt olmayan yanıt, bir anlatı olmayan anlatı, hakikat, Blanchot'nun kendi hakikati, edebiyat ve hakikat hakkında bize bir şeyler söylemektedir. Sanki edebiyat ve ölüm ilişkisi üzerine bütün yaşamı boyunca yazmamış gibi, ilaveten gelip her şeyin kökenine eklemlenen ve o kökenin bizzat kendisini yapan döngüsel ve bir o kadar da hiperbolik bir yanıttır bu.

Her şey bu karanlık kökene gönderme yapmakta ve gelip ona, o âna eklemlenmektedir.

Bu ân hem açımlanmakta hem de açımlanmadan yaptığı kesintiyle kendi karanlığına teslim edilmektedir.

Şahsen bu metinle karşılaşmam üzerine de birkaç söz söylemek isterim. Bu metni Derrida'nın E.H.S.S.'daki seminerlerinde tanıma fırsatı buldum. Derrida kendi analizine temel alacağı bu metni, sanırım metin henüz daha kitap olarak yayımlanma aşamasındayken bize kesilmemiş tek fasikül şeklinde dağıttı. Bu ders gereci, telif haklarına saygıyla, ders sonunda toplatıldı. Elimizin altında bir derslik analiz müddetince bu "Ölüm Ânım"ı tutmuş, üzerine notlar almaya, çiziktirmeye cesaret edememiştik. Sonra bu analizlerin geliştirilmiş ve Derrida tarafından kitaplaştırılmış şeklini *Demeure*[2] adıyla okuma fırsatımız oldu.

Son olarak da bu metni kendi seminerlerimde öğrencilerin karşısında yorumlama imkanım oldu; o sıralar dil, ötekinin dili, ötekinin ağzından benim dilim meselesi ve buna karışan "utanç" benim ilgimi çekmişti: Ne demeye geliyordu şu "utanç verici bir şekilde normal bir Fransızcayla konuşan" Alman teğmeni figürü? Kendisinin de mükemmel Almanca konuştuğu-

nu varsaydığım genç Blanchot, bir tutuklama ve kurşuna dizme sahnesinde kendi dilini "utanç verici bir şekilde normal" konuşan Alman askeri karşısında, kapılarına dayanan bu savaş ve Avrupa kültürü hakkında, kendi hakkında, öteki hakkında ne düşünebilmişti? Avrupa'da bu nasıl mümkün olabilmişti? Ve bununla nasıl yaşanabilirdi? Uzun bir kesinti ve sessizliğin hüküm süreceği bir yazınsal hesaplaşma veya yas bütün bir ömrü kaplayacaktır. Bugün dahi, halihazırda, bir gün "utanç verici bir şekilde normal" veya "mükemmel" bir dille, kendi dilimizde şiddete maruz kalabiliriz; ve bugün dahi, halihazırda "utanç verici bir şekilde mükemmel" bir Türkçeyle ötekinin diline şiddet uygulayabiliriz.

O zamanlar metinde ilgimi çeken ikinci tema da, Blanchot'nun metinde bu işgal sırasında "kaybettiği elyazmasından" söz etmesi ve hemen ardından da Malraux'nun da sanat üzerine bir elyazmasının savaş sırasında kaybolduğundan "ancak bunun kolaylıkla yeniden yazılabilir" olmasından söz etmesidir. Buradan sanki Blanchot'nun kendi kaybolan elyazmasının asla yeniden yazılamayacak bir içerik ve

biçimde olduğunu, saf yazının bir şeyden bahsetme, bir şeyi temsil etme veya betimlemenin ötesinde bir deneyim olduğu ve aslında geri dönüşsüz bir şekilde kaybolanın da bu olduğu sonucu çıkmaktaydı. O halde nedir geri dönüşsüz bir şekilde kaybolan ve halihazırda (au demeurant) kalan? Temsiliyete dayanmayan, içinde saf olay'ın gerçekleştiği yazı ne demeğe gelir? Blanchot'yu okurken herkesin kendine sorduğu soru ve aradığı yanıt buralarda olsa gerek.

Blanchot'da "Kesinti" ve "Sessizlik"

Blanchot, felsefi nitelikte denemelerini bir araya getirdiği *Sonsuz Söyleşi* adlı devasa kitabında bizim dikkat çekeceğimiz "Kesinti"[3] adlı metinden hemen önce gelen "Üçüncü Cinsle İlişki" adlı metninde, Felsefe Tarihine örtük göndermelerle öteki ile ilişkinin üç kipliğinin olduğunu söyler:

Bunlardan ilki, ötekiyi dünyadaki nesneler arasından bir nesne olarak gören, ötekiyi "nesneleştirici" ve "nesnel bilginin" konusu haline getiren özdeşliğe ve birliğe yönelmiş "bilişsel kip"tir. Bu kipe "ben-öteki" ayrımını aşkınsal bir ego'nun ilksel kuruculuğuna geri götürerek, dolayısıyla "düşünüyorum" (*cogito*) ile "düşünüyorsun" arasındaki farkı belki de "aşkınsal tamalgı" doktriniyle tartışmaksızın açık bırakan Kant'ın aşkınsal felsefesini de dahil edebiliriz. "Öteki"yi basitçe ben'den itibaren konumlandırıp onu "öteki ben" (*alter ego*) olarak tanımlayan, ötekini kendi aynasından itibaren "yansıtma" (*projection*) yoluyla indirgeyen bu kipe Hegel'in "olumsuzlama" yoluyla işleyen ve köle/efendi diyalektiğinde sergilenen "kendilik bilinci" felsefesi de dahildir. Belki de bugün hâlâ etkilerine maruz kaldığımız siyasi tavır alışların, hatta psikopatolojilerin önemli kaynağı burası gibi görünmektedir.

İkincisi ise ötekiyle dolayımsızca bir kaynaşma, onunla ben ve öteki arasındaki mesafeyi eriten bir füzyon içine girme eğiliminde, özellikle erotik, ütopik veya mistik (metinde ifade edilmemekle beraber buna "komünizm" ve

"faşizm"i de ekleyebiliriz) bağlamda ortaya çıkan bir kiptir. Her iki kipin ortak noktası birliğe, özdeşliğe yönelmiş olmalarıdır.

Blanchot bu iki kipe de mesafeli ve eleştirel durarak, belirgin bir programı veya yöntemi olmaması nedeniyle artık bir "kip" olarak bile adlandırılamayacak üçüncü bir kipten söz etmeye girişir. Burada Platon'un Sofist diyaloğundaki sorgulamasında varlık ve varlık-olmayandan farklı "üçüncü bir cins"in aranışı öncesi dile gelen mecaz "baba katli" yine anıştırılır. Kendi görgül veya normatif bir içeriği olmadığı, açık seçik ve pozitivitesi içinde açıklanamayacak, ancak "ne olmadığından" itibaren tartışabileceğimiz bu son durumun Blanchot'nun etik-siyasi-edebi "duruş"unun gelmiş olduğu noktayı anlamakta yararlı olabileceğini düşünüyoruz:

Bu son durum, ötekiye artık ne bilgi yoluyla ne dolayımsızca erişebilecek, ne de onu evrensel tarihin tek tek kişilerin bilinçlerinin köle efendi diyalektiğinde olduğu gibi "olumsuzlama" yoluyla birbirlerini yadsıyarak ortak bir uzama doğru "tamamına erecekleri" şeklindeki bir teleolojik-ütopik perspektifte bir moment'e

indirgeyecektir.

Blanchot ötekiyle ilişkinin, bu ilişkinin gerçekleştiği iletişim uzamını "doğrusal iletişim" uzamı olmaktan çıkarıp, hatta bu uzamın kendisini bile bir bükülmeye (*distorsion*) uğratan bir zorlukta ikamet etmeyi, bu zorlukla boğuşmayı önermektedir bize (zaten "Kesinti" metninin alt başlığı da "Bir Reimann yüzeyi üzerinde gibi"dir). Ancak bu uzam, her şeyden önce dilin ve sözün uzamıdır.

Günlük iletişim dilinde gerek "bilgi", gerek "bilinç" modunda "yansıtma", "yadsıma", "transfer" veya "anladığını sanma" şeklinde gerçekleşen yanılsama ve yanlış anlamaların "bağlamsal" ya da "yanlı" analizlerini bir kenara bıraktığımızda, bütün bu "görece" ve şüphesiz "psikolojik" karakterdeki durumlardan önce saptamamız gereken şey bu çokluk uzamının bizzat kendisine ilişkin çok basit bir gerçektir. Blanchot yalın olduğu kadar, üstlenilmesi zor olduğundan bütün karmaşaların kökeni olan bu yalın şeye "nötr" adını verir. Yadsıma'nın veya yansıtmaların getirdiği temalaştırma veya şeyleştirmelerden önce çokluğun arasındaki "mesafe"ye, "kesinti"ye, hatta sonsuz uçurumun

kendisine gereken özeni ve dikkati göstermeyi vazeder.

Bu kesinti her şeyden önce, zaten günlük diyaloğun içinde karşılıklı konuşmanın doğası gereği hissedilir bir şeydir; durup karşısındakini dinleme ve söyleyeceklerini "ona karşı" veya "ona göre", hatta varsayılı bir "ben"e sadakatle dillendirme bu kesinti olmaksızın gerçekleşmez. Ben'in kendisine sadakati (veya varsayılı bir "kendiliğe" sadakat) bile ben ile ben arasında sadakati güçleştiren bir mesafe olduğunun delili iken, ben'in öteki ile diyaloğu ayrıca sorunsal olacaktır

Lacan'ın "nesne küçük a" (veya nesne niteliğinde işlev gören içimizdeki küçük dış veya küçük öteki) dediği şey de belki de bu öteki sorunsalının "arzu"nun kurulumuyla ilişkisi bilmecesine dayanır...

"Ben"in bene sadakati, ya da kendini çevreden geçen bir olumlamayla nasıl yinelemeli olarak kurduğu üzerine, sıradan insanların yanı sıra, örneğin uç durumlarda bir psikopatın, sadiğin veya histeriğin, örneğin siyasi üstsöylemleri veya ideolojileri, dinsel fanatizmleri kullanarak kendi ben'ini nasıl yanılsamalardan

veya fetişleştirmelerden itibaren gerçekleştirdiği üzerine ayrıntılı klinik veya siyasi, günlük, tarihsel örnekler sıralanabilir. Ancak psikanalizin bu gibi durumlardaki genel teşhisi hep bir "kastrasyon", genel önerisi ise "herkesin bir gün yüzleşmek zorunda kalacağı yasa"yla uzlaşmak, ya da onu temsil eden üst-ben'in yeniden tesisi şeklinde olmuştur.

"Gerçeklik ilkesini" imleyen üst-ben'i, burada kolaylık olsun diye felsefenin geleneksel ve genel-geçer (evrensel) "aklı"yla özdeş sayarak klasik felsefi tavrın da psikologların standart tavrını desteklediği söylenebilir belki; ama yine de Psikanalizin ben'in kişisel ve tikel farkı içinde gerçeklik ilkesine göre kurulumunu açıklamada daha ikna edici ve ayrıntılı bir çalışmayı başlattığını da teslim etmemiz gerekmektedir.

Yine de Psikanalizin, başlattığı çalışmayı derinleştirmek yerine, örneğin "kendi benliğini kendine ispatlamak, ve öteki tarafından kabul görmek için kendi fantazmını empoze eden bir psikopatın veya ötekiyle özdeşleşme fantazmıyla kavrulan histerik veya mazoşistin bakışımsızlığının iki ayrı indirgenemez dünya oluşturmasa da, birbiriyle ambivalant bir ilişkide

bulunan, biri diğerinin negatifi veya sıklıkla birbirinin yerini alabilir, birbirine ikame edilebilir bu iki figüre neden "genel yasa"yla uzlaşmasını vaaz ettiği, kendi ölümünü ve ötekinin ölümünü üstlenmesini vaaz ederken de halihazırdaki hangi "normalleştirici" standart modellere başvurduğu sorulabilir.

Blanchot'nun yaklaşımı ise bu hassas noktada daha farklı olacaktır: Dilde yankısını muhafaza eden, ama dil dışı ve dil öncesi –neredeyse kozmik boyutlarda– bir başka "mutlak kesinti"den söz eder, ve kendi ölümümüz kadar "olanaksız bu kesintiyi olanaklı kılma"yı, onun ölçüsünde olmayı, ona (olanaksız'a) yanıt vermeyi, ona tekabül etmeyi vaaz ederek metnini bitirirken, bu olanaksız sonuncu kipe "hiperbolik" adını verirken herhangi bir "yasa"yla uzlaşma veya verili bir üst-ben'in tesisinden asla söz etmez.

Sözün bu kesintiyi nahif bir şeklilde söylemesi veya anlamlandırmasından (*dire ve signifier*) daha önemli gördüğü bir şeyi, sözün bu kesintiyi "taşımasından" (*porter*) söz eder. Bu artık sadece anne sütünden "kesilme"yi yansılayan bir ötekiyle kesintiyi pasifçe kabullenme değil,

ama aktif bir şekilde sözün içine taşınan sözdışı, yapıtın içine taşınan ama yapıtı merkezsizleştiren bir yapıt dışıdır (*desoeuvrement*). Ancak artık ne akıl ne akıl dışı ("hâlâ delilik olabilecek olan şu akıl", der), ne yasayla uzlaşma ne de yasanın naifçe çiğnenmesi (*transgression*) olmayan bu durumda olanaksız ölüm (üstlenilemeyen) üstlenilmiş olur.

Blanchot'un "yansız" adını verdiği, ötekiyle ilişkinin konuşma yoluyla gerçekleşip de artık entelektüel olmadığı kadar bildirişimsel de olamayan sonsuzlukla (veya bitmek bilmeyenle) ilişki haline, gelip de ötekinin kıyısında kalakaldığımız hallere verdiği üç örnek dikkat çekicidir: "Yorgunluk" veya bitkinlik, acı (fiziksel), ve mutsuzluk (ruhsal acı veya çöküntü). Fiziksel acı ve ruhsal çöküntü karşısında öteki bizden mutlak bir şekilde ayrı veya farklı olduğunu kanıtlar. Bu, sadik dışında sıradan herkesin deneyimlediği bir acıyı paylaşamamaktan doğan bir kesintiyi paylaşım deneyimidir: Hissedilmesi için entelektüel olunması hiç gerekmez. Yorgunluk veya bitkinlik de bu hallerden biridir. Yaşamsal güçlerin neredeyse durma noktasına gelmesini yepyeni bir esenlik hali

takip edebilir.

Biz ise bu "bitkinlik" halini, psikanalitik kürde önemli bir yeri olan "*Versagung*" ile karşılaştırmayı önereceğiz. Ket vurulma olarak da çevrilen bu sözcüğü "sözün sınırına erdiği yer" veya sözün bitap düşmesi ("*épuisement du dire*")[4] olarak anladığımızda, bu, analiz sırasında hastanın psikanalize gösterdiği bütün dirençlerin, yansıtmaların ve yadsımaların artık sonuna erdiği bir yere tekabül eder. Ötekinin durmak bilmeyen sözü, hikayeleştirmeleri, yansıtma ve aktarımları karşısında bir duvar gibi geçirimsiz kalan (ya da bir sünger gibi her şeyi yutan) psikanalistin stratejik sessizliği nihayet bu sözü bitkin düşürür, ve artık oynanacak başka oyun, oyalanacak başka fetiş kalmadığında çöküntüye düşen kişi "yalnız öleceğini" üstlenmek zorunda kalır.

İsyan zamanı bitmiştir, ama uzlaşma için de ufukta pek bir şey olmadığı söylenebilir: Belki de artık içinde deneyim adına layık bir şeyin olup biteceğinin kesinsizliğinde çorak bir uzay-zaman, belki de sahte memelerden, yanılsamalardan kurtulmuş, artık öngörülemeyene, hesap edilemeyene göre (onun, yani ölçüleme-

yenin ölçüsünde) düşünmeye çalışan, artık cemaatçi bir özne'nin değil ama, kozmik bir özne'nin (*super-jet*) ortaya çıkması için bir şans doğar.

*

G.Bataille, Hegelci bir perspektifle, ama Hegel'e karşı, "Hegel'in ne ölçüde haklı olduğunu Hegel'in bile bilmediği"ni[5] iddia eden bir perspektifle kaleme aldığı makalesinden bir yıl sonra, başkaldıran veya daha doğrusu, Hegelci anlamda tin'in, bilincin genel bir yasası, temel niteliği olarak "olumsuzlayıcı güç" anlamında, "yadsıyan bir güç" olarak İnsan'dan söz eden Bataille,[6] bu gücün "dünyanın gidişatını bir an askıya aldığı"nı, bu "askıya alma"nın onun düşünümünün zorunlu sonucu, hatta düşünümle bir ve aynı şey olduğunu ve bu askıya almayla insanın dünyayı "parçaladığını" (*briser*) belirtir.

Ancak düşüncenin dünyayı bu bir anlık askıya alması veya düşünme olan bu parçalama

aynı zamanda bir olanaksızlıktır. İnsan ancak bu anlık askıya almada dünyanın gidişatını parçalamanın olanaksızlığını da düşünmüş olur. Eğer insan dünyayı parçalamış zannederse sadece bir yanılsamayı düşünmüş olur. Zira bu gidişat parçalanamazdır (aynı zaten bahşedilmiş olanın kurban edilemeyeceği gibi). İnsan dünyayı ancak ölümü kabul ederek (*recevant*) düşünür (Zira ölümün bu alımlanışında insan dünyayı yansılar/ düşünür, veya bu ölümle dünya kendisini insanda düşünür/ yansıtır da diyebiliriz). Bu anlık askıya almada insan egemendir, ancak ne var ki bu egemenlik onun elinden kaçar (anlıktır yaşam ve düşünce). Eğer dünyayı elimizde zapt etseydik bunun adı anlık yaşam, varoluş olmayacaktı, ve insandan söz ediyor olmayacaktık... İnsan dünyayı yorumlar, bunun için ona söz yetisi verilmiştir, ancak insan dili (karşısında uzanan dünyada) yayılan derin sessizliği asla bozamaz, bu sessizliğin bilmecesi içine nüfuz edemez. Bu sözle bilinebilecek tek şey şudur ki: Bilgi adına sahip olduğu şeyin nihai anlamı (yani anlamın anlamı, varlığın anlamı) ona kapalıdır, onun elinden kaçar.

Belki de psikanalistin "stratejik sessizliği", bu ontolojik sessizliğin ölçüsünde olamasa da iyi bir kulak olmayı sürdürebilecektir; sürekli kendini inceleştiren, keskinleştiren, eğitimli olduğu kadar da bilginin henüz keşfedemediği uzamlara erişmemizi sağlayacak bir kulak...

Notlar

[1] Bir faşizm tarihçisi Zeev Sternhell, E. Levinas'ın dostu ve belirgin bir şekilde Yahudi kültürüne yakın durmasıyla bilinen Blanchot'nun *Le Rempart, Le Combat, L'Insurgé* gibi sağcı dergilerde yayımlanmış metinlerini, özellikle de Drieu La Rochelle havasındaki (*Socialisme fasciste*, 1934) "*La Révolution Nécessaire*" (Zorunlu Devrim) (1933) metnini Yahudi karşıtı, milliyetçi olarak yorumlamıştır.

[2] J. Derrida, *Demeure – Maurice Blanchot*, Galilée, 1998.

[3] *L'interruption*, in *L'Entertien Infini*, Gallimard, 1969, ss.105-112.

[4] Ginette Michaud, in *Psychanalyse et Semiotique*, 10/ 18, 1974.

[5] "Hegel, mort et le sacrifice", 1955, O.C.XII, Gallimard, s.339.

[6] "Hegel, l'homme et l'histoire", 1956, O.C.XII, Gallimard, s.369.

"Yaşıyor, ama artık yaşamıyor. O zaten ölü olduğundan, yaşamsız bir yaşamdır bu. Blanchot'nun yorulmadan "X olmadan X" modeli içinde kurduğu bütün deyimler ('yaşamadan yaşamak [*vivre sans vivant*],' 'ölmeden ölmek [*mourir sans mort*],' 'isimsiz isim,' 'mutsuz olmadan mutsuzluk,' 'var olmadan var olmak,' vs.) olabilirliğe sahiptir. Biçimsel bir olasılık değildir bu, bizzat o gün, o anda olan şeyin olabilirleştirilmesine dair bir olaydır, ... onun için, bu genç adam için, onun tanığı için ve yazar için ölümsüz bir ölüm ve dolayısıyla yaşamsız bir yaşam olacaktır. "

Jacques Derrida (Demeure)

Encore Ölüm Serisi 1

ISBN: 978-605-87689-1-8